

רבי ישמעאל פרק רביעי עבודה זרה

מסורת הש"ס

(א) [נעיל מ.], (ב) [מכאן עד אחר ד"ה הא קמ"ל וכו' שיך לעמוד א'], (ג) [רש"א מח"ו], (ד) [ע"כ שיך לעיל], (ה) [ים מ"ו], (ו) [נ"ל עולא], (ז) [נ"ל אבי אמך כי ר"ת היה בן במו של רש"י],

הגהות הב"ח

(א) [רש"י ד"ה הניחא וכו' אינטריך למתני וכן אשפחות וכו' כ"ש אבני השפחות וביוון דלגבי: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' ולא טבל קא מתרן תלמודא דקאי: (ג) ד"ה לאפוקי וכו' בתוספת הלומדים לפני ר"ת: (ד) בא"ד ר"י לר"ת תא חזי: (ה) בא"ד בתיקון בן יומו אכתי היאך נמיר: (ו) בא"ד לסמן המנהג הביא קמל:

ט **בשוק**. אפי' בשוק שאין טומאתן ספק אלא טומאתן ודאית מדרבנן שגזרו על העובדי כוכבים שהיו כוזבין לכל דבריהן [גדה לה.]: **ואמרי לה טהור**. דמלו ולא טבלו מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזר עלייהו: **אבני השפחות**. דכיון דאלל ישראל גדלו ולא גזרו על יינן בקטנותן:

ארוקן ומדרסן. השווו בני השפחות לעבדים הנקחין מן השוק ולא איינן: **הניחא למאן דתני טמא**. אינטריך למתני **(ה)** בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא אלא למאן דתני טהור כיון דעבדים טהור כ"ש אבני השפחות דלגבי יין לא השווו אהדדי ואיסורי דיין נסך לאו קאי עלייהו למה ליה למיתניניהו בהדדי הכי איבעי ליה למיתני עבדים שמלו ולא טבלו רוקן טהור בני השפחות שמלו ולא טבלו יינס גדולים כו': **הא קמ"ל כו'**. ודאי לענין נסך ערביניהו ומיהו לאו לענין קטנים ולאפוקי מדרב (נחמן) אלא לענין גדולים דקאמר עושין יין נסך ודוקא לא טבלו אבל מלו וטבלו לאו ולאפוקי כו': **: אמר האי לאו חמרא**. בתמיה: **שקליה**. האי ישראל צרימיה כלומר לא תשתה ממנו: **איפליג עליה**. ולא היו אכלו צעיר להמוכת עמו: איקלע

לעובדי כוכבים איפליג עליה רב הונא בר חיננא ורב הונא בריה דרב נחמן ^(ב)נפקי שיפורי דרבא ושרו ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ור"ה בר ר"ג ואסרי איקלע

דאע"ג שזריך להטבילם ולמולם מראונם כדאמר ^(א) (שמואל) בהחולץ (יבמות דף מת). כשם שאי אמתה מל בן איש צעל כרחו כך אי אמתה מל עבד צע"כ מ"מ אימת רבו עליו ואינו מתגייר בלב שלם אצל עובדי כוכבים שמלים וטובלים מראונם ולעתהם נשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם מיד ומותר מגען ביין מיד: **תרגמה אבני השפחות**. וא"ת אמאי לא נקיע תרגמה ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך ויש לומר דמיחא ליה לשנויי כשיטה ראשונה: **(ע"כ שיך לע"ה) הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות**. נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך אלא דמיחא ליה לשנויי כפי פירוש שיטה ראשונה: **לאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומא**. השתא חזינן דלהאי לישנא דאמרי לה טהור שמואל לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומא כו' דא"כ לא אחיא הא מתניתא כוותיה אלא אית ליה לשמואל דתינוק בן יומא אינו עושה יין נסך ומותר אף בשתיה וה"ה קטנים שאין יודעים בטיב עבודת כוכבים וכן יומא לאו דוקא ועבדים גדולים אע"פ שמלו וטבלו צריכין להמתין י"ב חדש להשקייע שם עבודת כוכבים מפיהם ופסקו הלכות גדולות דלא כרב בתינוק בן יומא ור"ח נמי פסק כשמואל דבעינן שיקוע כדמפרש ריב"ל למילתיה ופעם אחת מנא ר"י כתוב ^(ז) בתוספתא הלומדים לפני ר"ת שפסקו דהלכה כשמואל הואיל וסבר ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן וגם בסדר תנאים ואמוראים כהיבט יד הרב הגדול ר' יוסף טוב עולם פוסק הלכה כמותו בכל מקום וגם ר"ת הביא הרבה ראיות על זה וכולם נדחו ועוד פסק ר"ת כלישנא דאמר רוקן ומדרסן בשוק טהור דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולפי אותו הלשון פליג שמואל אדרב בתינוק בן יומא ועוד פירשו רשצ"ס והריצ"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה בנגע עובד כוכבים ביין כי עובדי כוכבים של עכשו אין רגילין לנסך לעבודת כוכבים ותסובין כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה והיו להו כתינוק בן יומא ועל זה אנו קומינן לגבות יינות העובדי כוכבים בחבוצותיו ועל דבר זה שלח לו ר"י לר"ת ^(ח) הא חזי דמינך ומאבדך ומאחורך משתרי מגע עובד כוכבים ביין לעלמא אפילו בשתיה דאחין ר' שמואל פסק בשם ^(א) אביך רבינו שלמה דהעובדי כוכבים בזמן הזה אינן חשופים אלא כתינוק בן יומא ואתה פוסק בתינוק בן יומא כשמואל דאית ליה דאינו עושה יין נסך לאסור אף בשתיה והשיב לו ר"ת כי התלמיד שכתב נזהל היה לפסוק וחס ושלום שלא עלה על לבו אלא ודאי קי"ל כרב באיסורי לגבי שמואל ותינוק בן יומא עושה יין נסך לאסור בשתיה ועובדי כוכבים בזמן הזה ודאי הם כתינוק בן יומא כפסק רבינו שלמה וגם אין הלכה כשמואל בעבדים שמלו ולא טבלו להצריך י"ב חדש להשתקע דהא ברייתא מפקא מיניה ללישנא דאמר טהור דקי"ל כוותיה כיון דקי"ל כרב בהאיא דתינוק וכן היה מנהג בני אשכנז שנוגעים העבדים ביין אחר שמלו וטבלו מיד ואין להקשות מריב"ל דמשמע דקאי כוותיה דריב"ל לא קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קשיש מיניה הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו ביבמות פ' החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבד מן העובד כוכבים מגלגל עמו י"ב חדש ותלמודא קבעה הכא לפרושי מילתא דשמואל מיהו היה ר"י מקשה אף לפי זה הפסק שפסק רבינו שלמה כרב בתינוק בן יומא ^(ה) א"כ היאך נמיר מגע עובד כוכבים בהנאה מטעם תינוק בן יומא מה ענין זה לזה והלא מה שאנו מתירים בתינוק איסור הנאה היינו משום שאין בו אפי' כוונת מגע וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה שמכוונים למגע יאסרו אפילו בהנאה דהא ע"כ קי"ל שחמורה כוונת מגע אף בלא כוונת ניסוך מהיכא דליכא כוונה כלל כדפרי' לעיל גבי רישא דלוליאב לפירוש ר"ת וחזר ר"ת ואמר דודאי מתוך ההלכות לא מצינו ראיה פשוטה להתיר מגע עובד כוכבים ביין ואף לא סתם יינס בהנאה כי אם למוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו כדאמר רב אשי לקמן (דף נט:): דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה שרי מ"ט מיקלייא קלייה או ימכרנו אותו עובד כוכבים לעובדי כוכבים כמו שהיה מוכרו לאורך עצמו והעיד ר"ת על רבינו מאיר אציו כי פעם נזדמן לו יין נסך והפסידו צידים ואעפ"כ לא ראה ר"ת לאסור הואיל ופשט המנהג להתיר והנח לישראל שהיו שוגגים ואל יהו מוזדין ומ"מ לסמן המנהג ^(י) קמל ראה שגדמה סתם מגען למודד בקנה דאמרינן ימכר משום דלא נתבדח לניסוך ואפילו אם נדמיו למדדו ביד שרי לריבנן דאמרי ימכר ועד כאן לא אסר ר' נתן במדדו ציד אלא משום דגזר מדידה דיד אטו שכשון דיד ואי קא משכשך אחי לנסכו לעבודת כוכבים אצל בזמן הזה אפי' משכשך ליכא ניסוך ואפי' ר' נתן מודה דשרי בהנאה וא"ת כיון דגזרו על ניסוך העובד כוכבים הוה ליה דבר שצמנין דנריך מנין אחר להתירו וי"ל דלא גזרו אלא על המנסכים וכיון דהשתא לא הוו מנסכים לעבודת כוכבים יש לתלות להיתר וראיה לדבר מדאמרינן פ"ב (לקמן פה). דרבא שדר קורבנא לרב ששך ציום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלה לעבודת כוכבים ואע"ג דגם משא ומתן ציום אידם היה דבר שצמנין ולא הוצרך מנין אחר להתירו להגיה דלא אולו ומודו כי ודאי מתחלה לא גזרו עליהם מיהו קשיא סתם יינס היאך נמיר בהנאה כיון שגזרו על סתם יינס משום צנותיהם והא גם עתה שייך זה הטעם וי"ל דמאי דגזרו סתם יינס לאסור בהנאה יותר מפתם ושמנם היינו משום דשכיחי לנסוכי לעבודת כוכבים אצל עתה שבטל ניסוך שאינס יודעים בטיב עבודת כוכבים דיו להיות כפתם ושמנם או כבישולי עובדי כוכבים לאסור בשתיה ולא בהנאה והמתחמיר תבא עליו צרכה:

איקלע

והא וכן קתני. דמשמע דהכי יש לאסור צבני שפחות ^(כ) (קטנים) כמו עבדים קטנים וא"ת ולישמי דכי קתני וכן אגדולים דהכי הוו צני שפחות גדולים כמו עבדים גדולים וי"ל דמשמע ליה דקאי אכולהו בין אגדולים בין אקטנים ועוד דס"ל דמשום גדולים

דהן יודעים בטיב עבודת כוכבים

ומשמשיה לא אינטריך למיתני וכן:

אלא ל"מ"ד טהור מאי איכא

למימר. וא"ת ואמאי לא

משני דקאי וכן אדיוקא והכי קאמר בשוק טהור הא צבית טמא וי"ל דלא מסתבר ליה למימר דקאי וכן אדיוקא ואע"ג דגבי מל ולא טבל ^(ב) דקא מתרן תלמודא קאי אדיוקא מ"מ לא דמו דקא מיירי בצרייתא מענין מילה וטבילה אבל בטמא צבית לא איירי כלל: **הא קמשמע לן עבדים דומיא דבני שפחות**. וא"ת אמאי דחקינן לומר דלמ"ד טהור דקאי וכן אדיוקא לישמי דקאי ארוקן ומדרסן והכי קאמר וכן בעבדים טהור רוקן ומדרסן בשוק כמו צבני שפחות וי"ל דמשום הא לא אינטריך למיתני וכן דפשיטא דליכא למיטעי דרוקן ומדרסן טהור לא קאי אעבדים כמו אבני שפחות דא"כ אמאי תנא עבדים כלל אם לא לטהר רוקן ומדרסן בשוק דהא כבר שנית קטנים אין עושין יין נסך לא קאי אעבדים: **עד שתשתקע תורת עבודת כוכבים מפיהם**. אומר ר"י

דדוקא בעבדים אמרינן עד שתשתקע

דאע"ג שזריך להטבילם ולמולם מראונם כדאמר ^(א) (שמואל) בהחולץ (יבמות דף מת). כשם שאי אמתה מל בן איש צעל כרחו כך אי אמתה מל עבד צע"כ מ"מ אימת רבו עליו ואינו מתגייר בלב שלם אצל עובדי כוכבים שמלים וטובלים מראונם ולעתהם נשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם מיד ומותר מגען ביין מיד: **תרגמה אבני השפחות**. וא"ת אמאי לא נקיע תרגמה ארוקן ומדרסן ונקט מל ולא טבל דוקא אבל מל וטבל לא ולא קאי מידי איין נסך ויש לומר דמיחא ליה לשנויי כשיטה ראשונה: **(ע"כ שיך לע"ה) הא קמ"ל עבדים דומיא דבני השפחות**. נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא מה עבדים גדולים עושין יין נסך אף בני השפחות גדולים עושין יין נסך אלא דמיחא ליה לשנויי כפי פירוש שיטה ראשונה: **לאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומא**. השתא חזינן דלהאי לישנא דאמרי לה טהור שמואל לית ליה דרב דאמר תינוק בן יומא כו' דא"כ לא אחיא הא מתניתא כוותיה אלא אית ליה לשמואל דתינוק בן יומא אינו עושה יין נסך ומותר אף בשתיה וה"ה קטנים שאין יודעים בטיב עבודת כוכבים וכן יומא לאו דוקא ועבדים גדולים אע"פ שמלו וטבלו צריכין להמתין י"ב חדש להשקייע שם עבודת כוכבים מפיהם ופסקו הלכות גדולות דלא כרב בתינוק בן יומא ור"ח נמי פסק כשמואל דבעינן שיקוע כדמפרש ריב"ל למילתיה ופעם אחת מנא ר"י כתוב ^(ז) בתוספתא הלומדים לפני ר"ת שפסקו דהלכה כשמואל הואיל וסבר ריב"ל כוותיה והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן וכ"ש לגבי רב ושמואל שאין הלכה כמותם לגבי ר' יוחנן וגם בסדר תנאים ואמוראים כהיבט יד הרב הגדול ר' יוסף טוב עולם פוסק הלכה כמותו בכל מקום וגם ר"ת הביא הרבה ראיות על זה וכולם נדחו ועוד פסק ר"ת כלישנא דאמר רוקן ומדרסן בשוק טהור דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולפי אותו הלשון פליג שמואל אדרב בתינוק בן יומא ועוד פירשו רשצ"ס והריצ"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה בנגע עובד כוכבים ביין כי עובדי כוכבים של עכשו אין רגילין לנסך לעבודת כוכבים ותסובין כאין יודעין בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה והיו להו כתינוק בן יומא ועל זה אנו קומינן לגבות יינות העובדי כוכבים בחבוצותיו ועל דבר זה שלח לו ר"י לר"ת ^(ח) הא חזי דמינך ומאבדך ומאחורך משתרי מגע עובד כוכבים ביין לעלמא אפילו בשתיה דאחין ר' שמואל פסק בשם ^(א) אביך רבינו שלמה דהעובדי כוכבים בזמן הזה אינן חשופים אלא כתינוק בן יומא ואתה פוסק בתינוק בן יומא כשמואל דאית ליה דאינו עושה יין נסך לאסור אף בשתיה והשיב לו ר"ת כי התלמיד שכתב נזהל היה לפסוק וחס ושלום שלא עלה על לבו אלא ודאי קי"ל כרב באיסורי לגבי שמואל ותינוק בן יומא עושה יין נסך לאסור בשתיה ועובדי כוכבים בזמן הזה ודאי הם כתינוק בן יומא כפסק רבינו שלמה וגם אין הלכה כשמואל בעבדים שמלו ולא טבלו להצריך י"ב חדש להשתקע דהא ברייתא מפקא מיניה ללישנא דאמר טהור דקי"ל כוותיה כיון דקי"ל כרב בהאיא דתינוק וכן היה מנהג בני אשכנז שנוגעים העבדים ביין אחר שמלו וטבלו מיד ואין להקשות מריב"ל דמשמע דקאי כוותיה דריב"ל לא קאי על דברי שמואל לפרש דבריו דהא איהו קשיש מיניה הוה ועיקר דבריו של ריב"ל נאמרו ביבמות פ' החולץ (דף מח:) גבי הלוקח עבד מן העובד כוכבים מגלגל עמו י"ב חדש ותלמודא קבעה הכא לפרושי מילתא דשמואל מיהו היה ר"י מקשה אף לפי זה הפסק שפסק רבינו שלמה כרב בתינוק בן יומא ^(ה) א"כ היאך נמיר מגע עובד כוכבים בהנאה מטעם תינוק בן יומא מה ענין זה לזה והלא מה שאנו מתירים בתינוק איסור הנאה היינו משום שאין בו אפי' כוונת מגע וא"כ עובדי כוכבים בזמן הזה שמכוונים למגע יאסרו אפילו בהנאה דהא ע"כ קי"ל שחמורה כוונת מגע אף בלא כוונת ניסוך מהיכא דליכא כוונה כלל כדפרי' לעיל גבי רישא דלוליאב לפירוש ר"ת וחזר ר"ת ואמר דודאי מתוך ההלכות לא מצינו ראיה פשוטה להתיר מגע עובד כוכבים ביין ואף לא סתם יינס בהנאה כי אם למוכרו לאותו עובד כוכבים עצמו כדאמר רב אשי לקמן (דף נט:): דמשקל דמי מההוא עובד כוכבים דנסכיה שרי מ"ט מיקלייא קלייה או ימכרנו אותו עובד כוכבים לעובדי כוכבים כמו שהיה מוכרו לאורך עצמו והעיד ר"ת על רבינו מאיר אציו כי פעם נזדמן לו יין נסך והפסידו צידים ואעפ"כ לא ראה ר"ת לאסור הואיל ופשט המנהג להתיר והנח לישראל שהיו שוגגים ואל יהו מוזדין ומ"מ לסמן המנהג ^(י) קמל ראה שגדמה סתם מגען למודד בקנה דאמרינן ימכר משום דלא נתבדח לניסוך ואפילו אם נדמיו למדדו ביד שרי לריבנן דאמרי ימכר ועד כאן לא אסר ר' נתן במדדו ציד אלא משום דגזר מדידה דיד אטו שכשון דיד ואי קא משכשך אחי לנסכו לעבודת כוכבים אצל בזמן הזה אפי' משכשך ליכא ניסוך ואפי' ר' נתן מודה דשרי בהנאה וא"ת כיון דגזרו על ניסוך העובד כוכבים הוה ליה דבר שצמנין דנריך מנין אחר להתירו וי"ל דלא גזרו אלא על המנסכים וכיון דהשתא לא הוו מנסכים לעבודת כוכבים יש לתלות להיתר וראיה לדבר מדאמרינן פ"ב (לקמן פה). דרבא שדר קורבנא לרב ששך ציום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלה לעבודת כוכבים ואע"ג דגם משא ומתן ציום אידם היה דבר שצמנין ולא הוצרך מנין אחר להתירו להגיה דלא אולו ומודו כי ודאי מתחלה לא גזרו עליהם מיהו קשיא סתם יינס היאך נמיר בהנאה כיון שגזרו על סתם יינס משום צנותיהם והא גם עתה שייך זה הטעם וי"ל דמאי דגזרו סתם יינס לאסור בהנאה יותר מפתם ושמנם היינו משום דשכיחי לנסוכי לעבודת כוכבים אצל עתה שבטל ניסוך שאינס יודעים בטיב עבודת כוכבים דיו להיות כפתם ושמנם או כבישולי עובדי כוכבים לאסור בשתיה ולא בהנאה והמתחמיר תבא עליו צרכה:

איקלע